

SÜREYYA GÜNEŞ ANAOKULU REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA SERVİSİ GELİŞİM DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ VELİ BÜLTENİ

Güvenli ve ruh sağlığı yerinde bir çocuk yetiştirebilmek için öncelikle “insanın gelişim özelliklerini bilmek”, “yaşam sevincini yitirmemiş olmak” ve “istemek gereklidir”.

Prof. Dr. Gelengül HAKTANIR

Değerli Anne ve Babalar,

Çocuğunuzun gelişimi ve eğitimi açısından okul öncesi dönem büyük önem taşımaktadır. “Gelişim” dediğimiz kavram doğum öncesi dönemden başlayarak, yaşamın sonuna kadar kişinin geçirmiş olduğu tüm değişiklikleri kapsayan bir süreci ifade etmektedir. Okul öncesi dönem ise insanın doğmadan önce anne karnındayken geçirdiği dönemden sonra en hızlı geliştiği dönemdir. Bu özelliğinden dolayı belki de okul öncesi gelişim dönemlerinin özelliklerinin bilinmesi, çocuklarımıza en doğru şekilde yaklaşmamızı ve davranışlarını daha sağlıklı yorumlamamızı sağlayacaktır.

İşte bu nedenle bu ayki bültenimizi okul öncesi gelişim dönemi özellikleri konumuza ayırdık.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi

“Beş yaşındaki çocukla benim aramdaki uzaklık bir adımdır, fakat yeni doğmuş bebekle beş yaşındaki çocuk arasındaki uzaklık korkunçtur.”

L. TOLSTY

OKUL ÖNCESİ GELİŞİM DÖNEMİ ÖZELLİKLERİ

Bültenimizin girişinde kelime anlamını açıkladığımız “gelişim” kavramı aynı zamanda içine bazı basamakları da alan bir süreçtir. Bu basamakları açıklamak gelişim sürecini daha iyi kavramımızı sağlayacaktır.

Büyüme: Bireyin hem bedeninin hem de iç organlarının boy ve ağırlık yönünden artışıdır.

Hazırbulunuşluk: Yeni bir öğrenme ortamında bireyin önceden getirdiği bilgi birikimi ve yeni öğrenmeye hazır olma durumudur.

Olgunlaşma: Bireyin herhangi bir çaba harcamaksızın doğuştan getirdiği özelliklerin zaman içinde kendiliğinden ortaya çıkmasını ifade eder.

Gelişim süreci içinde yer alan bu basamaklar, bireyin içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerine uygun ilerlemesini sağlar. Birbirleri ile ilişkili olan bu basamakların birinde meydana gelen bir gelişim, olumlu ya da olumsuz diğer basamakları da etkiler. Örneğin; bacak kasları ve denge yetisi gelişmeden çocuğun yürümesini bekleyemeyiz.

Çocuklar her yaşta farklı gelişimsel özellikler gösterir. Gelişim alanları her yaşta aynı hızda faaliyet göstermez. Her yaşta bazı gelişim alanları ön plana çıkar. Örneğin; yeni doğmuş bir bebek ilk 6 aya kadar hızlı kilo alır, sonrasında emekleme ön plana çıktığı için kilo artışı yavaşlar.

Ayrıca, çocuğun gelişim dönemleri birbirinden kesin sınırlarla ayrılmamaktadır. Bir önceki dönemin özellikleri, belli bir süre sonraki dönemlerde de görülebilir.

- Gelişim hem biyolojik faktörlerden hem de çevreden etkilenir.
- Gelişimde bireysel farklılıklar söz konusudur. Her birey benzer süreçleri farklı dönemlerde yaşayabilir.
- Gelişim baştan ayağa doğrudur. Çocuk önce başını tutmayı sonra oturmayı ardından yürümeyi öğrenir.
- Gelişim içten dışa doğrudur. Çocuk önce nesneye uzanır, onu elleriyle kavrar daha sonra parmaklarını kullanmaya başlar.
- Gelişim genelden özele doğrudur. Çocuk önce büyük kas kontrolünü sonra küçük kas kontrolünü kazanır. (önce ellerini kullanmayı daha sonra kalem tutmayı öğrenir)
- Gelişimin hızı her yaşta aynı değildir.
- Gelişim tüm alanlarıyla bir bütündür. Herhangi bir gelişim alanının aksaması diğer alanları da olumsuz etkileyebilir.
- Gelişim devamlılık gösterir, yaşam boyu devam eder.

Çocuğunuzun gelişim özelliklerini bilmeniz önemlidir ama lütfen onu yaşlılarıyla karşılaştırmayın. Sonuçta gelişim sürecinde çocuklar arasındaki ay farkı bile oldukça önemlidir. Bu yüzden çocuğunuzun bazı becerilere şimdi sahip olmadığını düşünüyorsanız da anne baba olarak sizden ve öğretmenlerinden alacağı destekle bu becerilerini tamamlayacaktır.

Okul öncesi dönem hızlı gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir ve çocuklar her yaşta farklı gelişim özellikleri göstermektedir. Bu nedenle okul öncesi dönemdeki başlıca gelişim özelliklerine birlikte göz atalım.

3 Yaş Gelişim Dönemi Özellikleri

- Üç yaşından itibaren oyun çağına giren çocuk, motor becerilerinin gelişmesiyle çevre üzerinde egemenlik kurmakta ve bunu giderek genişletmektedir.
- Kalem kullanmaya, çizgiler çizmeye başlar.
- Hareket koordinasyonu artar.
- Dış dünyadaki insanların faaliyetlerinin farkına varır.
- Yaşadığı olayları basitçe anlatabilir.
- Her şeye karşı merakla öğrenme eğilimindedir.
- Akranlarıyla oynama eğilimindedir.
- Dikkatini on dakika süre ile öyküye yöneltir.
- Sayı sayma, şarkı şiir öğrenme ve çevresindeki dünya hakkında sorular sorma gibi alanlarda dil ve

zihinsel yetenekleri ilerlemektedir.

• Üç yaşındaki bir çocuk artık çevresinde kendisinden bağımsız bir dünyanın varlığını ve kendisinin de o dünya içinde bir birey olduğunu kabul etmiştir.

- Artık daha az bencildir.
- Bu devrede çocuk kendi girişimiyle ve başkalarından bağımsız olarak hareket etmeye çalışır ve sanki annesine hiç gerek duymuyormuş gibi davranır.
- Birçok hayali oyun icat eder.
- Başkalarının duygusal tepkilerini anlar.
- Kendini tanıır, yabancılara karşı ürkek tutumu azalır.
- Yaşlılarını ve yetişkinleri taklit etmeye başlar.
- Ev işleri, bahçe işleri, alışveriş gibi etkinliklerde yetişkine yardımcı olmaktan hoşlanır.
- Üç yaş çocuğu koşar ve büyük oyuncakları itip çekerken önüne çıkan engelleri aşabilir, üç tekerlekli bisiklete binebilir.

- Kendi giysilerini kısmen giyebilir.
- 4 parçalı yapbozu tamamlar.
- Resmini gördüğü nesneyi tanımlar.
- Uyku ve temizlik alışkanlıkları büyük ölçüde kazanılmıştır.
- Kendi kendilerine yemek yemeyi başarabilirler.
- Cinsiyetini söyleyebilir.
- Modele bakarak 2 renkten oluşan örüntüyü devam ettirir.
- Çocuğun kaslarını kontrol etmeyi başarabildiği 2 yaşlarından sonra başlatılan tuvalet eğitimi 3 yaşlarında artık sonuç vermeye başlamıştır.

- 3 yaş grubu çocuklar son derece benmerkezcidirler ve çoğunlukla kendi başlarına oynarlar.
- Üç yaş çocuğunda konuşma ve cümleler dil bilgisine daha uygun hale gelmiştir. Artık aralarında neden sonuç ilişkisi bulunan düşünceler, bileşik önermeler olarak tek bir cümlede ifade edilmeye başlar.
- Yetişkinlerin giysilerini giymekten, onların davranışlarını taklit etmekten, ev işlerine yardım etmekten, büyüklerin çeşitli davranışlarını yenilemekten zevk alır. Ayrıntıya girmeden küçük kısa hikâyelerden hoşlanır.

• Dil, hareket ve toplumsal gelişim yönünden büyük ilerleme gösteren 3 yaş çocuğu zengin bir hayal gücüne sahiptir ve bunlar gerçek olaylar, gerçek kişilermiş gibi davranır.

Ebeveynler İçin:

• Çocuğun daha az bencil olmaya ve başkalarını anlamaya başladığı bu dönemde anne-babaların çocuğun sosyal yönünü geliştirecek bir tavır içinde olmaları önemlidir. Çocuğun anne baba ile etkin zaman geçirebilmesi ya da bir spor yapması sosyal toplumsal gelişimi açısından önemlidir.

• Anne babalar arkadaşlarıyla oynamaya başlayan çocuğun deneyimlerini paylaşabilecek ortamlar yaratmalıdır. Çocuğun parka götürülmesi, ya da bir okul öncesi eğitim kurumuna gönderilmesi bu konuda yararlı olacaktır.

• Bu dönemde çocuğun kazanmaya başladığı temel beceri tuvalet alışkanlığıdır. Unutulmaması gereken en önemli nokta, tuvalet alışkanlığının belli bir olgunluk sonucu oluştuğudur. Yeterli zihinsel ve bedensel gelişim olmadan bu alışkanlık gerçekleşmez. Bu nedenle anne babalar, çocuğun gelişiminden haberdar olmalı ve olumlu bir tutum sergilemelidir.

• Önemli bir husus da çocuğun sorduğu soruların kısa, öz fakat doğru biçimde yanıtlanmasıdır. Bu, çocuğun öğrenme isteğinin kırılmaması için önemlidir. Çocuk soruyu hangi ebeveyne soruyorsa o ebeveynden yanıt almalıdır.

4 Yaş Gelişim Dönemi Özellikleri

- Dört yaş çocuğu adını, soyadını ve yaşını bilir.
- 4 yaş ebeveyn otoritesine karşı gelen "ben merkezli" bir dönemdir.
- Engellenirse inat edip direnir.
- Sevdiği kişileri paylaşamaz.
- Duyularını ifade edip paylaşabilir.
- Genelde çok daha bağımsız ve oldukça inatçıdır.
- Kendi isteği ile hareket eder.
- Konuşma ve etkinliklerinde mizah anlayışını sergiler.
- Yanlış ve doğru konusunda kültürel kavramları öğrenmeye başlamıştır.
- Bu dönemde çocuk kendisiyle oynayacak bir ya da iki arkadaşını seçmeye başlar.

- Oyun arkadaşları her iki cinsten de olabilmektedir.
- Rahatça konuşmayı, zıplamayı, elini ve parmaklarını kullanmayı başarabilir.
- Herhangi bir resimde gördüğü 4 nesneyi hatırlar.
- Geçmiş ve şimdiki zamanın farkında olmaya başlar.
- Kendisi için anlamlı olabilecek resimler çizer ve açıklar.
- Bisiklete rahatça biner.
- 4-10 parçalı yapbozu yapar.
- Nesnelere ile rakamlar arasında ilişki kurar.
- Farklı dokulardaki nesnelere ayırt eder.
- Bir çizgi boyunca öne ve geriye doğru yürür.
- Parmak ucunda koşabilir.
- Ellerini ve yüzünü yardımsız yıkar.
- Bir olayı oluş sırasına göre sıralar.
- Dört yaş çocuğunun hayal dünyası oldukça geniştir.
- Çevresini tanıma çabası içinde olduğundan sürekli sorular sorar ve açıklamaları dikkatle izler.
- Neden-sonuç ilişkisi kurar.
- Ayrıntılı cevap isteyen sorular sorar.
- Uzun bir cümleyi yineleyebilir.
- Haftanın günlerini sırasıyla ezberleyebilir.
- Hayalinde yaşadığı kişilerle konuşabilir.
- Sesi üzerinde kontrolü artar. (Fısıldayabilir ya da bağırabilir.)
- Sesleri ve kelimeleri sık sık tekrar eder.

Ebeveynler için:

• Hayallerden hoşlanan 4 yaş çocuğunun anlattıkları yalan olarak değerlendirilmemelidir, şaka gibi yaklaşılmalıdır.

• Çocuğa bu dönemde doğru ve yanlış kavramları verilmeye başlanmalıdır.

• Kurallara uymayan çocuğa, davranışlarının sonuçları olarak basit sınırlandırılmalar uygulanabilir. (Oyun oynarken kardeşine zarar veren bir çocuğa, oyunu sonlandırmak gibi)

5 Yaş Gelişim Dönemi Özellikleri

- 5 yaş çocuğu, daha bilgili ve olgun bir birey görünümündedir.
- Çevresine karşı dostça bir yaklaşım içindedir.
- Çocuk çevresine ait yeni yaklaşımlarda bulunur.
- Yetişkin desteğine daha az ihtiyaç duyar.
- Ne istediğini bilir ve daha çok kararlı olur.
- Kaslarının kontrolü gelişmiştir.
- Kişisel ve sosyal ilişkileri artmıştır.
- Düzenli cümlelerle insanlarla olan kişisel ve sosyal ilişkileri artmıştır.
- Hep konuşmak ister.
- Başkalarının duygularını anlar.
- Günlük deneyimlerini anlatır.
- Yeni ve bilmediği kelimelerin anlamlarını sorar.
- Sorumluluk almaktan hoşlanır.
- Yetişkinler gibi uzun cümleler kurmaya çalışır.
- Olayları ve masalların sırasını bozmadan anlatır.
- Gösterilen resimlerden öykü oluşturur.
- Daha önce dinlediği hikayeleri anlatır.
- Nesnelere çeşitli özelliklerine göre karşılaştırır.
- Nesnelere neden yapıldığını söyler.
- Seslerdeki farklılıkları (yüksek ses, kalın/ince ses gibi) ayırt eder.
- Modele bakarak çeşitli geometrik şekilleri (daire, üçgen, dikdörtgen gibi) çizer.
- Oyunlarında genellikle yetişkinlerin ciddi uğraşlarını konu alır.
- Ev ve el işlerine de ilgili olduğundan tamamlayabileceği görevler verilmeli ve böylece sorumluluk duygusunun gelişmesi desteklenmelidir.
- Grup oyunlarında beraberlik daha uzundur, grup üyeleri kuralları birlikte koyarlar.
- Genellikle canlı, neşeli ve hareketli bir görünüm içindedir.
- 5 yaşındaki çocuk motor dengenin, düşüncenin, bireysel ve toplumsal ilişkilerin, evde, okulda ve

toplum içinde uyumun daha belirgin olduğu görülür.

Ebeveynler İçin:

• Anne babalar, çocukların artan ilgilerini geliştirmesine olanak veren deneyimler sunmalı, resim malzemeleri almalı ya da değişik müzik aletleriyle tanışmasına fırsat vermelidir.

• Anne babanın olumlu geribildirimleri çocuğun benlik gelişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle ebeveyn çocuğu başkalarının yanında utandırmamaya özen göstermelidir.

• Kendi kendine yetebilen çocuğa basit sorumluluklar (basit ev işlerine yardım ya da evcil bir hayvan besleme gibi) verilmesi de çocuğun özgüven gelişimine olumlu katkılar sağlar.

6 Yaş Dönemi Özellikleri

• 6 yaş çocuğu, son çocukluk döneminde çocuk, motor ve dil gelişimi açısından büyük aşamalar kaydeder.

• Altı yaş çocuğunun ince motoru oldukça gelişmiştir.
• El işlerinde daha beceriklidirler. Kesip yapıştırır, boyama yapar, resim yapar, tüm araç gereçleri iyi kullanır.

• İnsan resmindeki eksik vücut bölümlerini çizer.
• Dengenin gelişmesi sonucu hızlı yürüyebilen, futbol oynayabilen, el-göz koordinasyonunun gelişmesi sonucu iki elini de bağımsız kullanabilen bir birey haline gelmiştir.

• Altı yaş çocuğu değişmekte olan bir çocuktur. Anneler çocuklarındaki bu ani değişiklikleri “Bu çocuğa ne oldu bilmiyorum, çok değişti.” şeklindeki sözcükleriyle dile getirirler.

• Aile büyüklerine karşı tavır takınabilir, ukalalık yapabilirler. Bazen de saygılı olurlar. Tutumları değişkendir.

• Daha tembel ve kararsız görünümde dirler.
• Genellikle yakın arkadaşlarını kendi cinslerinden seçerler.
• Oyunlarda ve ilgi alanlarında kız ve erkek çocuklar arasında farklılıklar gözlenir.
• Birçok hayali role girerler.
• Altı yaş çocuğu geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur.
• Eşleştirme, gruplandırma, sıralama ve ilişki kurmayı nasıl yaptığını açıklar.
• 10-25 parçalı yapbozu tamamlar.
• 1'den 10'a kadar olan rakamları sıralar.
• Yatay, eğri, dikey çizer bunların kompozisyonlarını oluşturur.
• Grup oyunlarından çok hoşlanır.
• Grup kurallarına uyar.
• Bazı sorumluluklar yüklenir, söylenenleri dikkatle dinler.
• Kendisiyle gerçek nitelikte eğitim uygulamaları yapılacak bir çağa gelmiştir.
• En önemli duygusal ihtiyaçları sevmek, beğenilmek, değer verilmektir.
• İlgili merkezi olma isteği oluşur.
• Başarılı olma ihtiyacı duyar. Gerçek başarılar elde edemezlerse hayali başarılarla övündükleri görülür.

• Olayları oluş sırasına göre anlatır.
• İsteklerini uygun tümcelerle ifade eder.
• İş birliğine dayanan oyunlara katılır.
• Kendisini ifade etmede özgün yollar kullanır.
• İstediklerine ulaşmada sosyal olarak kabul edilebilir davranışlar gösterir.
• Bazı sözcüklerin eş ve karşıt anlamlarını bilir.
• “Ne zaman, neden, nasıl?” gibi soru sözcüklerini içeren soruları cevaplar.
• “Çünkü/daha sonra” gibi bağlaçlar kullanarak konuşur.
• Toplum içinde kendisinden beklenen uygun davranışları gösterir.
• Kızgınlık, mutluluk, sevgi gibi duygularını belli eder.
• Kurallı oyunların kurallarına uyar.
• Başkalarına oyunun veya etkinliğin kurallarını açıklar.
• Sorumluluk alma ve kurallara uyma davranışlarını gösterir.
• Kendine güven duyar.
• Kendi arkadaşlarını kendisi seçer.
• Elini, yüzünü yıkar, kurular.

- Kendi kendine giyinir, soyunur.
- Giysilerindeki düğmeleri ilikler, çözer.
- Yemek yerken uygun araç gereci kullanır.
- Ayakkabılarını bağlar.
- Duruma ve hava şartlarına uygun giyecekler seçer.
- Tuvalet gereksinimi ile ilgili işleri yapar.

Ebeveynler İçin:

- Ebeveynin çocukla olumlu ilişkiler kurması, onun haklarına saygı duyması gerekmektedir. Bu, çocuğun kendine olan güvenini arttırır.
- Çocuk, arkadaş ilişkilerine eskisinden daha fazla ihtiyaç duyduğundan, ebeveyn çocuğa farklı sosyal ortamlarda bulunma fırsatı vermelidir.
- Çocuk, yeterliliklerini görmek ve onay almak ister. Bu nedenle anne babalar çocuğu başardığı ve çabaladığı konularda desteklemeli ve ödüllendirmelidir. Bu, çocuğun olumlu yönlerini pekiştirmek açısından önem taşır.

Yaşlara Göre Öncelikler

1,5-3 Yaşlarında Bir Çocuğun Çözmesi Gereken Görevler

Özerkliğin Gelişimi: Bu dönemde anne-babaya olan bağımlılığı giderek azalmaya başlayan çocuk, kendi öznelliğini, birey olarak yapabileceklerini keşfeder ve bunu etrafındaki insanlara göstermekten hoşlanır.

Hayal Dünyasının Gelişimi: Bu yaştaki çocuğun hayali bir arkadaşı olabilir. Hayali oyunlar oynar, hayal arkadaşlarına gerçek kişiler gibi davranabilir. Geçiş nesnesi adı verilen ve çocuğun stres anında ya da kendini güvende hissetmek istediğinde kullandığı battaniye, oyuncak ayı ya da bebeği yanından ayırmayabilir.

Toplumsal Kural ve Değerleri Öğrenme Tutmak ve Bırakmak: Tuvalet eğitimini bu yaşlarda kazanmasıyla vücuduna ait olan dışkı ve idrarı tutmanın ve bırakmanın kendisinin elinde olduğunu keşfeder. Bazen özellikle dışkısını bırakmak ve onun gideceğini, geri gelmeyeceğini anlamak, kabul etmek bazı çocuklar için zor olabilmektedir.

Dürtülerini Kontrol etmeyi Öğrenme: Acıkmak, susamak, tuvalet ihtiyacı duymak, çocuk için dürtü oluşumu sağlar. Günlük hayat içerisinde oluşan durumlar sayesinde (eve gidene kadar beklemek zorunda kalma gibi) çocuklar dürtülerini kontrol etmeyi öğrenmeye başlarlar.

3-6 Yaşlarında Bir Çocuğun Çözmesi Gereken Görevler

Girişimciliğin Gelişimi: Sosyalleşmenin başlaması ile birlikte yaşlıları ile oynarken, günlük hayatta karşılaştığı durumlarda yabancılar ile iletişim kurarken vb. durumlarda girişimciliğini oluşturmaya başlar.

Anne Babayla Özdeşim: Bu yaşlarda anne ve babayla özdeşim başlar. Onları gözlemleyerek ve onların yaptıklarını taklit ederek yeni davranış kalıpları geliştirir. Kız çocuk anneyi, erkek çocuk babayı taklit eder. Bu taklit duygusal ve davranışsal alanlardadır ve yoğun bir şekilde yaşanır. Erkek çocuk babanın giyimini, tıraş oluş şeklini, yürüyüşünü, konuşma biçimini; kız çocuk ise annenin giyimini, yemek pişirmesini ve kibar tavırlarını benimser ve özümser. Bir süre sonra çocuk anne ya da babaya benzemeye başlar. Aynı anda onlardan gelecek beğeni ve eleştirilere de önem verir. Onların beğenisini kazanmak için çabalar. Hoş karşılanmayan davranışlardan uzak durmaya çalışır. Böylece ahlak gelişimi ile iyi-kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin kavramları yerleşmeye başlar. Toplumsal baskıdan çok anne babanın sevgisini kazanma arayışı davranışlarına yön verir.

Cinsel Kimlik Gelişimi: Çocuğun cinsel kimlik gelişiminde hızlı ilerlemeler olur. Çocuk kız ya da erkek olduğunu ayırt etmeye başlar. Kendi cinslerine özgü ilgi alanları gelişir. Oyunlarında, tavırlarında ve oyuncak seçimlerinde kendi cinsinin özelliklerini gösterir. Cinsel kimliğin oluşumunda anne ve babayla özdeşimin rolü büyüktür.

Soru Sormak: 4 yaştan itibaren merak duygusu ve yoğun soru sorma dönemidir. Bu dönemi çocuk anne-babanın sorularına karşı takındığı tutum ile beraber farklı davranışlar kazanarak (soru sormaktan çekinme, aldığı cevaplardan tatmin olarak güzel bir zihinsel yapılanma sağlama, soru sormaktan korkma... vb) bu dönemi geçirirler. Mümkün olduğunca sorularını sorduğu anda, kısa ve anlayabileceği dilde açıkça ifade etmek en doğru davranış olacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

1. YAVUZER, Haluk. (2007), Çocuğu Tanımak ve Anlamak, Remzi Kitabevi, İstanbul.
2. YAVUZER, Haluk. (2005), Çocuk Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
3. KANDIR, Adalet. (2004), Çocuęum Büyüyor, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
4. JOHNSON, Christopher E. (2008). Büyüklerde Küçüktü Çocuk Psikolojisi. Ekinoks Yayıncılık, İstanbul.
5. ÖZTÜRK, Mücahit. (2021). Çocuk Psikiyatrisi. Uçurtma Yayınları, İstanbul.

Zübeyir ÇAY
Psikolojik Danışman

e-mail:
z.cay@outlook.com